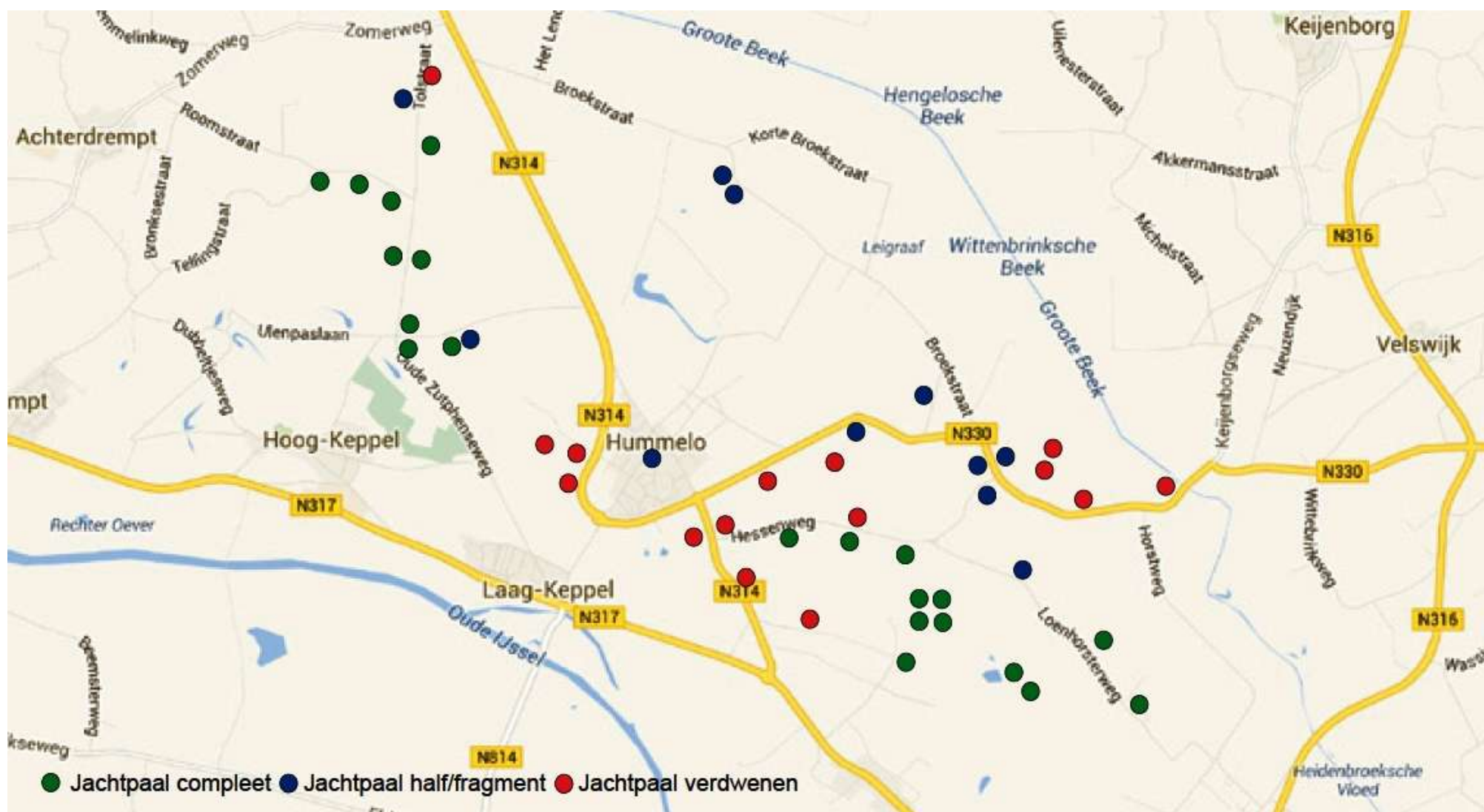

Jachtpalen tussen Hummelo en Drempt.

Door G.M. Rabeling.

In onze voormalige gemeente, met name tussen Hummelo en Drempt, staan nog diverse zogenaamde jachtpalen. Soms wordt er een omver gereden of verdwijnt zomaar. Vooral langs de doorgaande wegen zijn er in de loop der jaren een aantal gesneuveld, maar ook langs sommige bospaden.

Jachtpalen werden met name in de 19e eeuw geplaatst op grond van de Jachtwet die destijds bepaalde dat het gebied waarop men jachtrecht kon doen gelden moest worden 'afgepaald'. Dat jachtrecht was het recht om bepaalde gronden met uitsluiting van ieder ander te mogen bejagen en dat duidelijk herkenbaar moest zijn met 'palen van zes voeten Rijnlands boven den grond hoog', met het opschrift 'privatieve Jagt'. De hoogte klopt min of meer met de nog bestaande palen die tussen Hummelo en Drempt te vinden zijn. De hoogte boven de grond vanaf het voetstuk bedraagt ongeveer 2.30 meter, terwijl de breedte plusminus 26 centimeter bedraagt en de dikte (van voor naar achter) omstreeks 20 à 21 centimeter. Van boven zijn ze afgerond in een halve cirkel, terwijl de palen aan de vier hoeken van boven naar beneden zijn afgevlakt. Over de volle lengte werden soms horizontale groeven aangebracht. Aangezien een Rijnlandse voet ongeveer 31 centimeter bedraagt, zijn de Hummelose palen in feite omstreeks een halve meter hoger dan destijds vereist.

Daarnaast zijn er ook palen die, behalve de hoogte, een andere maatvoering hebben. Bovendien ontbreekt op bijna alle palen, vaak door verwerking, het opschrift 'Privatieve Jacht'. Dit opschrift is nog slechts op een enkele paal gedeeltelijk leesbaar.

Omver gereden palen die heel gebleven zijn of die 'in de weg staan' werden af en toe door welwillende omwonenden of grondbezitters op een veiliger plek herplaatst. Soms staan deze verplaatste palen daardoor nu op een plek die echter historisch onjuist is omdat ze eerst bij paden of wegen stonden die in het kader van de jacht van strategisch belang waren. Nu zijn sommige van die paden en wegen smalle bos of zandpaden geworden, soms zelfs geheel verdwenen omdat ze niet meer werden gebruikt.

Geschiedenis

Zowel in het Keppels Oud Archief als in het Enghuizer Archief zijn enige ongedateerde, mogelijk uit de 15e eeuw afkomstige, grensbeschrijvingen van de jachtgebieden tussen de huizen Enghuizen, Ulenpas en Keppel aanwezig. Hieruit blijkt dat de Enghuizense, dus Heeckerense jacht, zich destijds niet verder uitstreekte dan 'vanaf dit huis via de beek en de boerderijen Greffelink en Essenhorst tot aan de Broekstraat. Deze volgende tot aan de kolk, waar nu de duiker van de beek onder de weg is, vandaar weer op de boerderijen Bredenhorst en Holthuizen langs de beek tot den huize Enghuizen' zich uitstreekte. Dit althans volgens de zeer summiere grensbeschrijving. Het huis Enghuizen lag destijds deels in de tegenwoordige vijver. Pas later is het bosgebied rond Jena en de terreinen rond de Kip en Mazouw, die in de loop der jaren werden aangekocht door de Van Heeckerens, daarbij gevoegd. De huidige jachtpalen zijn dan ook verspreid in en om dit gehele gebied te vinden. De bekende folklorist en schrijver J. Klokman uit Laag-Keppel maakte in 1856 reeds melding van de Hummelose jachtpalen toen hij terugwandelde van Zelhem naar Hummelo via de Wittebrink. In zijn boek 'Schetsen en tafereelen in den Achterhoek' schrijft hij: 'De reusachtige jachtpalen, uit Bentheimer steen gehouwen, welke hier aan den weg voorkomen, maken den reiziger opmerkzaam dat hij zich thans in een uitgestrekte heerlijkheid bevindt.' Klokman maakte hierbij een fout, omdat het hier geen 'heerlijkheid' betrof omdat er geen heerlijkheidsrechten (als strafrecht, etc.) aan dit gebied in Hummelo verbonden waren. Het geslacht Van Heeckeren had zich door talloze aankopen verzekerd van de

meeste boerderijen en gronden in de voormalige marke Hummelo zodat men er als eigenaar van de terreinen het jachtrecht ongestoord kon uitoefenen.

Zanderij tussen de Kruisberg en Hummelo (1905) met rechts een jachtpaal

De oudste afbeelding van een jachtpaal rond Hummelo dateert van ongeveer 1905. Het is een ansichtkaart van de 'Zanderij tussen de Kruisberg en Hummelo'. Rechts op de voorgrond van deze zandafgraving is een jachtpaal zichtbaar.

Op een afbeelding uit ongeveer 1910 zien we, vanaf Hummelo gezien, net voor Villa Johanna (nu De Buitenplaats) links en rechts van de weg een jachtpaal. Deze twee palen zijn al vele jaren verdwenen.

Bijzonder is ook een vermelding in De Graafschapbode van 9 december 1924: *'Zekere J. uit de Wittebrink kwam eveneens Zaterdagmorgen leelijk te pas. Bezig zijnde om eenige jachtpalen aan de Keppelsche weg te verplaatsen, had hij 't ongeluk een neervallende steenen paal tegen z'n been te krijgen, waardoor dit lichaamsdeel ernstig werd gekneusd.'* De reden van de verplaatsing van deze palen is helaas niet bekend.

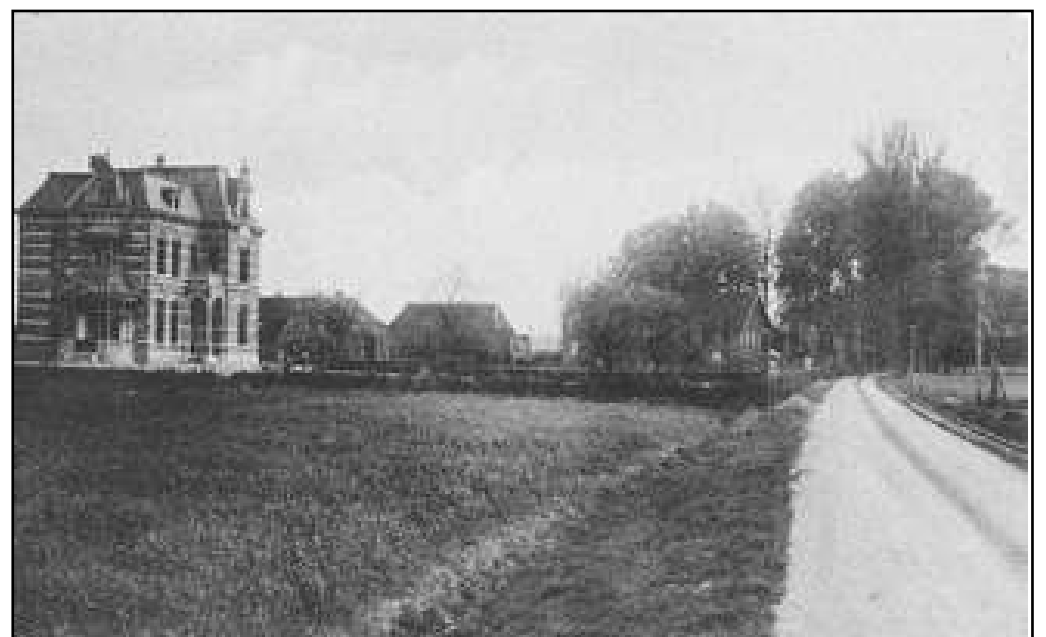
Welke palen zijn er nog en welke zijn verdwenen?

Een aantal jaren geleden (1982) heb ik de meeste jachtpalen gelokaliseerd en genoteerd. Een tweetal andere landelijk geïnteresseerde 'jachtpaal-speurders' heeft in latere jaren ook een en ander vastgelegd. Hieruit kunnen we ongeveer het volgende beeld geven van wat er is en wat er was. Er staat nog een door een vorige bewoner van Jena verplaatste jachtpaal rechts achter dit huis; voorts achter Jena in het bos op een kruising van zandpaden een viertal exemplaren. Verderop in het bosgebied twee stuks links en rechts van het pad, waarbij op een der palen nog vaag te lezen valt 'Heeckeren van Enghuizen Privatieve Jagt' en de ander in drie stukken met witte lijm is gerepareerd.

Langs de Hessenweg/Loenhorsterweg waren er destijds een stuk of zeven. In deze omgeving valt het op dat ze vaak bij nog herkenbare wegkruisingen of voormalige bospaden staan.

Deze bospaden waren vroeger uiteraard veel belangrijker dan nu en vormden voor de omwonende boeren praktische veldwegen en plaatselijke verbindingswegen. Recent bleek dat een van de zeven inmiddels is verdwenen. Zo stond er ook een paal dicht bij de Runsvoot, tussen dit huis en de Vossenplaats, in het veld. Hier was vroeger een regelmatig gebruikte doorgaande zandweg waar zelfs het leger van prins Maurits over trok voor de belegering van Groenlo ten tijde van de Grote Oorlog (80-jarige oorlog). Er werden destijds vooraf nog wel uitgebreide verbeteringswerkzaamheden aan de zandweg uitgevoerd om deze met alle paarden en geschut zonder problemen te kunnen passeren. Thans is deze zandweg volledig overgroeid. In de scherpe bocht bij de Runsvoot is nog een restant van een paal te zien die waarschijnlijk ooit is omgereden, de andere helft heeft daar vele jaren in een afgebroken jachtpaal. Aan de andere kant van de weg is de kop van een paal gebruikt als schamppaal bij de inrit. Mogelijk is het de bovenkant van zijn overbuurman. In de Laarstraat vinden we een jachtpaal met een later uitgehakt huisnummer 7. In de omgeving van het Wapen van Heeckeren stond vroeger een gebroken paal. Deze paal is nu in een schuur opgeborgen. Tegenover de oude herberg, aan de andere kant van de weg, stonden in 1982 twee palen in het veld. Beide palen zijn waarschijnlijk tijdens de ruilverkaveling omstreeks 1987 door werklui uit de grond getrokken en daarbij in stukken gebroken. De stukken van deze palen, waaronder twee koppen, liggen bij een van de bewoners nog in de schuur. Ook stond er ooit een paal bij de woning Zelhemseweg 31, evenals aan de zuidelijke oever van de Grootte Beek die hier, aan de Wittebrink, de grens vormt met de gemeente Zelhem. Ook deze palen zijn helaas verdwenen. Vrijwel zeker heeft de al eerder vermelde Klokman deze palen op zijn wandeling naar Hummelo gezien en beschreven.

Aan de Sliekstraat (zie de hiervoor besproken foto uit 1910) hebben aan weerszijden jachtpalen gestaan. Beide zijn in de loop der jaren verdwenen. Net voorbij De Berkenhof stond links ook een paal, evenals een exemplaar achter het Hummelose kerkhof die beide ook al verdwenen zijn. De jachtpaal achter de Wilmshoeve aan de Rozegaarderweg is ook omgereden en lag jarenlang in stukken en brokken langs het pad. Er is nu niets meer van te vinden.

De Sliekstraat te Hummelo omstreeks 1910 met rechts twee jachtpalen.

Nog steeds staat de bovenste afgeronde kop van een paal voor de woning aan de Keppelseweg 25 en doet dienst als schamppaal bij de inrit. In de jaren vijftig was deze steen daarvoor al in gebruik, waar de oorspronkelijke standplaats was, is helaas niet bekend. Opvallend zijn een tweetal palen op de kruising bij de voormalige zuivelfabriek/Aviko aan de Kipstraat/Tolstraat.

Iets verder aan weerszijden van de Rode Beek, die hier de Kipstraat kruist, vinden we ook twee palen; een exemplaar is echter ooit omgevallen en wordt nu aan de andere kant van de weg gebruikt als buffer tegen inzakkend zand in de beek. Noordelijker langs de Tolstraat staan er nog twee, aan beide zijden van de weg een. Ook langs de Roomstraat richting Achter-Drempt vinden we nog een drietal. Voorbij de boerderij Pasop is er nog een rechts van de Tolstraat, bij de Hazenbrink, iets noordelijker vinden we aan de linkerzijde nog een halve paal. Ooit stond er ook een paal iets verderop dicht bij de voormalige Kroepin aan de rechterkant.

Aan het pad dat voorbij de **Goedenberg** van de Hessenweg langs de Korte Dag naar de Groeneweg voert, stond ook nog een jachtpaal. Ook aan het begin van dit pad bij de Hessenweg zou er een gestaan hebben, terwijl er midden in het veld achter de voormalige manege ook een stond. *We hebben deze niet meer aangetroffen.*

Links de verloren gewaande paal bij de Goedenberg bij de terreingrens met huisnummer 11
De andere 2 gebroken paaldelen op het terrein van huisnummer 11 foto, H.M. Somsen.

Dan tot slot nog twee halve, wit gekalkte palen die nu als schamppalen dienst doen bij de erf inrit van boerderij Enghuizerslag aan de Broekstraat. Ook hiervan weten we niet wat de oorspronkelijke standplaats is geweest. Er zijn in ons gebied dus nog vele palen te vinden, waaronder een aantal halve palen of koppen, terwijl een aantal plaatsen bekend is waar vroeger palen gestaan hebben.

Totaal komen we nu op 46 exemplaren, waarbij het opvalt dat in de omgeving van Hummelo de meeste exemplaren zijn verdwenen of beschadigd. Mogelijk zijn er ons nog een aantal ontgaan en kennen omwonenden nog plekken van jachtpalen of weten zij waar deze gestaan hebben.

Waar de palen, van Bentheimer zandsteen, ooit werden vervaardigd hebben we niet kunnen achterhalen. Was het een handelsproduct of werden ze gemaakt door een plaatselijke of regionale steenhouwer? Zo is gebleken dat er vroeger vanaf Enghuizen ook wel jachtpalen aan derden werden geleverd. Een voorbeeld was de levering omstreeks 1900 aan boerderij Heeckerenskolk te Steenderen waar ze uiteindelijk nog jaren hebben gediend als afzetting van een weiland bij de boerderij.

